

Σύγκριση αντί μουσικής

Πράβντα, 28 Ιανουαρίου 1936

Μετάφραση από τα αγγλικά
Δημήτρης Μπούκας

Με την γενική πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας μας γεννήθηκε κι η ανάγκη για καλή μουσική. Ουδέποτε άλλοτε και πουθενά αλλού δεν είχε ο συνθέτης κοινό επαινετικότερο. Ο λαός προσδοκά καλά τραγούδια, μα και καλή ορχηστρική μουσική, και καλή όπερα.

Ορισμένα θέατρα παρουσιάζουν στο προσφάτως ώριμο σοβιετικό κοινό την όπερα του Σοστακόβιτς *Λαΐδη Μάκβεθ* ως καινοτομία και κατόρθωμα. Οι μουσικές κριτικές, πάντα έτοιμες να υπηρετήσουν, εξύψωσαν την όπερα ως τα ουράνια, και της έδωσαν ηχηρότατη δόξα. Ο νέος συνθέτης, αντί να ακούει σοβαρές κριτικές, που θα τον είχαν βοηθήσει στο μελλοντικό του έργο, ακούει μόνο κομπλιμέντα ενθουσιασμού.

Απ' την πρώτη στιγμή, ο θεατής σοκάρεται από εσκεμμένες διαφωνίες, από έναν μεپردεμένο χείμαρρο ήχων. Ψήγματα μελωδίας, αρχές μιας μουσικής φράσης, καταπνίγονται, αναδύονται ξανά, και εξαφανίζονται εν μέσω ενός τρίζοντος και τσιρίζοντος βρυχηθμού. Να παρακολουθήσεις αυτήν την «μουσική» δυσκολότατο· να την θυμηθείς, αδύνατο.

Έτσι και συνεχίζει πρακτικά καθ' όλη την διάρκεια της όπερας. Το τραγούδι επί σκηνής αντικαθίσταται από κραυγές. Αν ο συνθέτης τύχει και βρεθεί στο μονοπάτι μιας καθαρής κι απλής μελωδίας, ξανατραβιέται πίσω στην ερημιά του μουσικού χάους—ενίοτε και της κακοφωνίας. Η έκφραση που ο θεατής προσδοκά παραγκωνίζεται από άγριο ρυθμό. Το πάθος εδώ υποτίθεται ότι εκφράζεται μέσω του θορύβου. Όλα αυτά δεν είναι λόγω έλλειψης ταλέντου, ή έλλειψης ικανότητας να πλάσει έντονα κι απλά αισθήματα με την μουσική. Εδώ η μουσική στρέφεται επίτηδες μέσα έξω, ώστε τίποτα να μην θυμίζει κλασική όπερα, ή να έχει οποιοδήποτε κοινό με την συμφωνική μουσική, ή με την απλή και λαϊκή μουσική γλώσσα, την προσιτή σε όλους. Η μουσική αυτή έχει ως βάση την απόρριψη της όπερας—την ίδια βάση με την οποία η Αριστεριστική Τέχνη απορρίπτει στο θέατρο την απλότητα, τον ρεαλισμό, την καθαρότητα της εικόνας και τον ανεπιτήδευτο λόγο—και η οποία φέρνει στο θέατρο και την μουσική τα χειρότερα χαρακτηριστικά του *Μεγιερχολντισμού*, πολλαπλασιασμένα κατ' άπειρο. Εδώ έχουμε μία αριστεριστική σύγκριση αντί ανθρώπινης φυσικής μουσικής. Η δύναμη της καλής μουσικής να αγγίζει τις μάξες έχει θυσιαστεί για μια μικροαστική φορμαλιστική προσπάθεια να γεννηθεί πρωτοπορία μέσ' από φτηνά καραγκιοζιλίκια. Πρόκειται για ένα παιχνίδι κουτοπονηριάς που μπορεί να τελειώσει πολύ άσχημα.

Ο κίνδυνος αυτής της τάσης για την σοβιετική μουσική είναι σαφής. Η αριστεριστική διαστρέβλωση της όπερας πηγάζει από την ίδια πηγή με την αριστεριστική διαστρέβλωση της ζωγραφικής, της ποίησης, της διδασκαλίας και της τέχνης. Μικροαστικές «καινοτομίες» που οδηγούν σε χάσμα με την αληθινή τέχνη, την αληθινή επιστήμη και αληθινή λογοτεχνία.

Ο συνθέτης της *Λαΐδης Μάκβεθ* αναγκάστηκε να δανειστεί από την τζαζ, μουσική νευρική, άγαρμη και σπασμωδική ώστε να χαρίσει «πάθος» στους ήρωες. Παρ' ότι οι κριτικοί μας, συμπεριλαμβανομένων αυτών της μουσικής, ορκίζονται στο όνομα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, η σκηνή μάς σερβίρει, μέσω της δημιουργίας του Σοστακόβιτς, το πιο ακατέργαστο δείγμα Νατουραλισμού. Παρουσιάζει τους εμπόρους και τον λαό μονότονα και ζωδώς. Η ληστρική έμπορος που βυθίζεται στα πλούτη μέσω του φόνου παρουσιάζεται σαν «θύμα» της αστικής κοινωνίας. Δόθηκε στην ιστορία του Λέσκοβ τόση σπουδαιότητα που όμως δεν κατέχει.

Και όλο αυτό είναι φυσικά πρωτόγονο και χυδαίο. Η μουσική κράζει, γρυλλίζει και μουγκρίζει, και ασφουκιά, με σκοπό να απεικονίσει τις ερωτικές σκηνές όσο πιο φυσικά γίνεται. Και ο «έρωτας» ξεχνύεται σ' όλη την όπερα με τον χυδαιότερο τρόπο. Το διπλό κρεβάτι της εμπόρου καταλαμβάνει την κεντρική θέση στην σκηνή. Επί τούτου του κρεβατιού όλα τα «προβλήματα» λύνονται. Με το ίδιο φυσικά

ακατέργαστο νατουραλιστικό ύφος παρουσιάζεται και ο θάνατος από δηλητηριασμό και μαστίγωση, όλα πρακτικά επί σκηνής.

Ο συνθέτης προφανώς ουδέποτε αντιμετώπισε το ζήτημα τι αναζητά και προσδοκά απ' την μουσική ο σοβιετικός λαός. Σαν εξεπλήτθες έγραψε την μουσική του μπερδεύοντας όλους τους ήχους με τέτοιο τρόπο ώστε η μουσική του να αγγίζει μόνο τους αποστειρωμένους «φορμαλιστές», οι οποίοι έχουν απολέσει κάθε άρτια αίσθηση. Αγνόησε το αίτημα του σοβιετικού πολιτισμού, κάθε τραχύτητα και αγκυριάδα να απαλειφτεί από κάθε πτυχή της σοβιετικής ζωής. Ορισμένοι κριτικοί χαρακτήρισαν σάτιρα την αποθέωση της λαγνείας της εμπόρου. Δεν τίθεται όμως θέμα σάτιρας εδώ. Ο συνθέτης προσπάθησε με όλα τα μουσικά και δραματουργικά μέσα που διαθέτει να γεμίσει με συμπόνια τους θεατές για τις τραχιές και χυδαίες παρεκτροπές και πράξεις της εμπόρου Κατερίνας Ισμαίλοβας.

Η *Λαίδη Μάκβεθ* σημειώνει μεγάλη επιτυχία στα αστικά ακροατήρια του εξωτερικού. Μήπως δεν προκαλεί τέτοιο θαυμασμό ακριβώς επειδή η όπερα είναι απολίτικη και χασομική; Μήπως δεν εξηγείται αυτό από το γεγονός ότι γαργαλάει το διεστραμμένο γούστο των αστών με την νευρωτική και άγαρμπη μουσική της;

Τα θέατρά μας ξόδεψαν σημαντική ενέργεια δίνοντας στην όπερα του Σοστακόβιτς μια τόσο αφοσιωμένη παρουσίαση. Οι ηθοποιοί έδειξαν εξαιρετικό ταλέντο για να κυριαρχήσουν επί του θορύβου, των κραυγών και του βρυχηθμού της ορχήστρας. Με την δραματική ηθοποιία τους προσπάθησαν να ενισχύσουν την αδυναμία της μουσικής. Δυστυχώς αυτό εξυπηρέτησε μόνο για να αναδείξει ακόμα ζωντανότερα τα χυδαία χαρακτηριστικά της όπερας. Η ταλαντούχα ηθοποιία αξίζει ευγνωμοσύνη· η προσπάθεια που σπαταλήθηκε, λύπη.